

Գաւառի զաւակ՝ Ժողովրդական մնաց պարզ եկեղեցականէն անդին իր կաթողիկոսական պաշտօնին մէջ ալ: Իր ամբողջ կեանքը նուիրում մը եղաւ եւ արդիւնքներով լի՝ Հայ Ժողովրդեան եւ Հայ Եկեղեցւոյ ծառայութեան մէջ ամբողջ 60 տարի:

Իր մեծագոյն գովքը, ինչպէս կրկնուեցաւ ստէպ, իր դերն է որպէս Ժողովրդանուէր Հովիւ:

Սկսեալ ուսուցչական պաշտօնէն մինչեւ կաթողիկոսութիւն ամէնուրեք եղած է զործունեայ եւ շինարար, միանգամայն վանականի տիպար, արտաքին գործերու հետ նուիրուելով ուսումնական աշխատութեանց:

Վերջին տեսակէտով կ'արժէ որ յիշենք, - բացի քանի մը դասագրքերէ՝ ինչպէս Աշխարհազրութիւն, Տիեզերագրութիւն, Պատմութիւն Հին Կտակարանի, Բնական պատմութիւն եւն, բոլորն ալ աշխատասիրուած 1874-1888 չըջանին, - «Բնականաւորութիւն ազգային սեպականութեանց, ընկերովի իրաւանց, արարողութեանց եւ սովորութեանց ի տնօրինական տեղիս», «Յիսուս օր ի Շիրակ» եւն:

Իբրեւ բանասիրական գործ՝ կը թողու «Բաղդատութիւն տպագիր Սոկրատի և Երուսաղէմի ձեռագրի», նախ հրատարակած «Արարատ»ի մէջ եւ ապա առանձին. եւ յետոյ ցիր եւ ցան շատ մը յօդուածներ մատենագրական - բանասիրական՝ «Արարատ»ի, «Բիւրակն»ի, «Արեւելեան Մամուլ»ի եւ մանաւանդ «Սիոն»ի մէջ, որուն խմբագրութիւնը վարեց 1871-1877, տա-

լով երկար շարք մը կրօնարարական յօդուածներու, ինչպէս նաեւ քերթուածներ: Դարձեալ ինք է որ կազմած է Երուսաղէմի Օրացոյցները 1878-1881 եւ 1887-1902 չըջաններուն:

Եւ այս բոլորին հետ եւ բոլորէն վեր իր եկեղեցասէր եւ Ժողովրդասէր հոգւոյն ցոլացումով պիտի մնան իր հայրապետական կոնդակները թէ՛ իրենց կրօնական - բարեկարգական շունչով եւ թէ՛ հայրական սիրտին օծութեամբ տառապեալ Հայ բեկորներուն:

Ամբողջ Ազգին հետ խառնելով մեր ցաւն ու սուգը, կը խոնարհինք երկիւղած եւ խորին յարգանքով ողբացեալի յիշատակին եւ կը մաղթենք իր հոգւոյն յաւիտեական երջանկութիւն, եւ իբր ծաղիկ իր դերեղմանին կը գետեղենք հոս իր յիշատակից պատմական այցելութեան նկարը եւ իր ազնիւ հոգւոյն զգացումները զործմուած վանքիս մեծամեծ այցելուներու ոսկեմատեանին մէջ:

«Աւերի եւ արիւնի քանապարհով հասայ Հայ - գրականութեան նուիրական վառարանը ի Ս. Ղազար, ուր վշտակոծ հոգիս պահ մը սփոփուեցաւ եւ կազդուրուեցաւ նոր եւ անծանօթ վիշտերու դիմելու համար:

Սփոփանքիս լիաշուքն օրհնութեամբ կ'օրհնեմ Հաստատութիւնս եւ յարատեւութիւնը կը մաղթեմ՝ ի մխիթարութիւն եղերաբախտ Ազգիս»:

ՍԱՀԱԿ Բ. ԿԹ. ԿԻԼԻԿԻՈՅ

1920, Մայիս 6

ԽՄԲ.

ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(ՏԱՐՕՆԻ ՍՈՒԱԿԸ)

Սոխակ մըն ալ լսեց հայկական դարաստանէն: Կոմիտասէն վերջ իր արուեստի ընկերին ձայնով կը մխիթարուէինք, ասկէ ետք այդ ալ չկայ:

Աշխարհի բոլոր հայ գաղութները անոր ձայնէն հմայուած, իրենք զիրենք Տարօնի մէջ կը զգային. իսկ այժմ անոր ձայնը լոկ պիտի հնչէ ձայնագրի սկաւառակներէն Հայաստան երկիր դրախտավայրով, Անտունիով, Արօր Տատրակով, Սիրուհիով: Մինչ անդին անոր կենդանի դիմադիծը օրէ օր պիտի աղօտանայ, պիտի նուաղի եւ օր մը պիտի անյայտանայ: Յիշատակը միայն պիտի շարունակէ տոկալ հայ ազգի ճակատագրին ամէն ելեւէջներուն ընդմէջէն եւ անմահ պիտի մնայ առ յաւիտ:

Յուսով ենք թէ աշխարհի ամէն անկիւն ցրուած մշտակայտառ ու կենսունակ հայ ընտանիքները, իրենց ցեղին յատուկ յանկարծաբանութեամբ պիտի ծնանին ոչ թէ մէկ, այլ հազար Շահմուրատեաններ:

* * *

1878ին արեւուն կը ժպտէր մշեցի ապաղայ երգիչը Շահմուրատեան: Հայրը Սըրբո, գիտակից ազգային մը, ամէն ջանք ըրաւ ընտիր կրթութիւն մը տալու իր զաւակին: Դրաւ զայն Մուշի ծխական դպրոցը: Առաջին օրերէն իսկ ամէն ձիրքէ աւելի աչքի դարկաւ Արմենակի անուշ ձայնը: Տարիներ վերջ բախտ ունեցաւ էջմիածնի ձեմարանն յաճախելու եւ հոն մեր ապագայի փայլուն դէմքերուն հետ չփոխ ունենալու: Հոն էին ի միջի այլոց Կոմիտաս վարդապետ, Սիւնի, Աւետիս Իսահակեան եւ ուրիշներ:

1894ին Թիֆլիս Ներսէսեան ձեմարանէ Ե. Եկմալեանի ուղարկութիւնը կը դրաւ

եւ անոր խումբին մաս կը կազմէ, ու ժամանակ մը վերջ խմբավար կը դառնայ: Այդ շրջանին գաղափարը կ'ունենայ Եւրոպական երաժշտութիւնը սորվելու. եւ ճակտին քրտինքով դրամ մէկդի կը դնէ:

Յետ շատ նեղութիւններու 1900ին Փարիզ կը հասնի ու Մանթաշեան Սան գրուելով կը մտնէ քաղաքին երաժշտանոցը: 1906-7ին կ'աւարտէ ընթացքը եւ կը պատրաստուի օփերաներու մէջ դերեր կատարելու:

Տաղանդաւոր Արմենակը 1911ի յունուար 27ին իր աշխատութեան երախայրիքը կ'ընծայէ Կոնստնտինոպոլ եւ անկէ վերջ քանի մը անգամներ Փարիզի դժուարահաճ հասարակութեան հիացումին կ'արժանանայ իր հնչուն, ուժեղ եւ ախորժելի քեֆօրի ձայնով: Սակայն Փարիզի բեմերն ոգեւորող երգիչներ երբեք չէին պակսիր, մինչդեռ անդին հայերը Շահմուրատեանի մը կը սպասէին:

Ինք ծաղիկէ ծաղիկ թռչող սոխակին նման գաղութէ գաղութ քալեց եւ իր տարօնցիկ ամուր կուրծքով ու գաւառացի բոցավառ սրտով երգեց, յուզեց եւ սքանչացուց զամէնքը: Ամերիկան մանաւանդ բախտաւոր եղաւ երկարօրէն ունկնդրելու զինքը:

1939ի սեպտեմբեր 14ին իր անդենականը կը չուէր Շահմուրատեան, արդէն սգաւոր հայութիւնը որբացած թողլով:

Եկող գարնան՝ մեր Տարօնի Առխակը պիտի չվերադառնայ եւ Հայութեան դարունը հետզհետէ կը չքանայ, որովհետեւ ժամանակը, այլասերումը եւ կեանքի պայքարը, եւ ասոնց վրայ աւելցնենք պատերազմը, կը խլեն մեզմէ ազգային դեղեկութիւնները մեր հին ու նոր սերունդին:

Հ. ԱԻԵՏԻՔ ԾՈՎԵԱՆ